

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІЗ АНАТОМІЇ ТА ФІЗІОЛОГІЇ ЛЮДИНИ

У статті розглянуто проблему формування предметної компетентності майбутнього вчителя початкових класів із анатомії та фізіології людини як основи розвитку ключових і загальнопредметних компетенцій – здоров'язбережувальної та природничо-наукової. Визначено види професійної діяльності, якими повинен володіти студент із сформованою предметною компетентністю із анатомії та фізіології людини. Обґрунтовано місце предметної компетентності майбутнього вчителя початкових класів із анатомії та фізіології людини в структурі професійної компетентності в сучасних умовах.

Ключові слова: предметна компетентність, анатомія та фізіологія людини, майбутній учитель початкових класів.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Сучасний суспільний розвиток характеризується процесами глобалізації, інформатизації, зростанням ролі природничо-наукових знань у всіх сферах життєдіяльності людини. Ці процеси знайшли відображення в оновленні цільових установок і змісту середньої повної загальної освіти. Означені тенденції спонукали зміну соціального запиту до педагогічної освіти, який визначає необхідність підготовки бакалаврів, що компетентні в предметній галузі, мають досвід використання знань і вмінь, набутих у процесі навчання, у професійній діяльності вчителя. Особливе місце у змінах сучасного освітнього простору належить учителям початкових класів, оскільки фундаментальні життєві компетенції – вміння вчитися, спілкуватися, берегти та зміцнювати здоров'я – найкраще формуються в учнів молодшого віку [3]. Як наслідок – у сучасних умовах компетентісна підготовка вчителів початкових класів набуває особливого сенсу і постійно оновлюється, що актуалізує її ретельне дослідження і розроблення нових методичних підходів до навчання студентів у вищих педагогічних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Проблемі становлення компетентісного підходу в освіті присвячені дослідження В. Адольфа, Н. Бібік, В. Болотова, Л. Ващенко, О. Дахіна, І. Зимньої, В. Лозової, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, С. Серікова, Т. Сорочан, О. Хуторського та ін. [1; 3; 5] Найчастіше досліджуються проблеми впровадження компетентісного підходу в процес підготовки майбутніх фахівців і практику освіти, питання формування предметної компетентності майбутнього вчителя початкових класів із анатомії та фізіології людини залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті: аналіз компетентісних засад формування предметної компетентності майбутнього вчителя початкових класів із анатомії та фізіології людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті компетентісного підходу готовність випускника до професійної діяльності є результатом сформованості педагогічної компетентності вчителя як сукупності ключових, загальнопредметних і предметних (за іншою класифікацією – загальнокультурних, загальнопрофесійних і професійних) компетенцій. Аналіз наукових досліджень визначив, що формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи досліджено недостатньо [1, с. 93].

Поняття «предметна компетентність із анатомії і фізіології людини» визначаємо як особистісну категорію, що формується в межах вивчення навчальної дисципліни «Анатомія і фізіологія з основами генетики» і є складовою загальнопредметних та втіленням ключових компетенцій на предметному рівні. Предметну компетентність із анатомії та фізіології людини нами віднесено до сукупності *предметних* компетенцій, які притаманні педагогічній діяльності вчителя початкових класів і дозволяють реалізовувати освітні програми з природничих предметів відповідно до вимог освітніх стандартів.

Предметна компетентність із анатомії та фізіології людини як складова *загальнопредметних* (загальнопрофесійних) компетенцій є основою здатності майбутнього вчителя здійснювати навчання, виховання і розвиток з урахуванням вікових, психофізичних і індивідуальних особливостей, зокрема учнів з особливими освітніми потребами, готовність до психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу.

Предметна компетентність із анатомії та фізіології людини як складова *ключових* (загальнокультурних) компетенцій є основою формування здоров'язбережувальної компетенції;

готовності до забезпечення охорони життя і здоров'я тих, що навчаються; здатності використовувати природничо-наукові знання для орієнтування в сучасному інформаційному просторі (наприклад, для критичного аналізу інформації щодо збереження, зміцнення та формування здоров'я); здатності використовувати прийоми першої допомоги, методи захисту в умовах надзвичайних ситуацій.

Перелік загальнокультурних, загальнопрофесійних і професійних компетенцій, розвиток яких залежить від сформованості предметної компетентності із анатомії та фізіології людини, свідчить про значущість цієї компетентності в професійній діяльності, актуальність її формування у майбутніх учителів початкових класів.

Поняття «*предметна компетентність майбутнього вчителя початкових класів із анатомії та фізіології людини*» визначаємо як властивість особистості, яка поєднує систему знань, умінь, навичок, цінностей і мотивів, досвіду специфічної для предмета діяльності освоєних студентами у процесі навчання анатомії та фізіології людини.

В умовах оновлення вітчизняної початкової освіти, диверсифікації її функцій в освітньому, культурному та суспільному просторі поширюється соціальний запит на коло професійних завдань, якісне виконання яких залежить від сформованості предметної компетентності із анатомії та фізіології людини у випускників педагогічних навчальних закладів [2, с. 124]. Узагальнюють цей процес нові вимоги до освітньої підготовки в педагогічному вищому навчальному закладі, впровадження Державних освітніх стандартів вищої професійної та середньої загальної освіти, тенденції модернізації сучасної освіти та ін.

До видів діяльності у навчальному закладі, якими повинний володіти сучасний учитель із сформованою предметною компетентністю із анатомії та фізіології людини, віднесемо:

- викладання розділів навчальної програми, які пов'язані із здоров'ям, його збереженням та захистом від різноманітних хвороб;
- навчання та виховання школярів згідно з фізіологічними засадами здоров'язбережувальної педагогіки;
- індивідуалізацію та диференціацію навчання відповідно до вікових особливостей розвитку дітей;
- підтримку дітей з особливими потребами (анатоμο-фізіологічні основи інклюзивної освіти);
- педагогічний супровід дітей з особливостями психофізіологічного розвитку (ліворукі діти, діти із проявами дефіциту уваги та гіперактивністю та ін.);
- розбудову освітнього середовища відповідно до індивідуальних, вікових, психофізіологічних особливостей школярів.

Конкретизуючи підсумки теоретичних напрацювань із проблеми змістового наповнення поняття „предметна компетентність учителя початкових класів із анатомії та фізіології людини», власний практичний досвід викладання відповідних дисциплін у Ізмаїльському державному гуманітарному університеті, зробимо узагальнення основних аспектів формування предметної компетентності із анатомії та фізіології людини.

Сформована предметна компетентність із анатомії та фізіології людини полягає в засвоєнні особистістю студента професійних ролей учителя та вихователя початкових класів на основі поглиблення знань щодо морфо-функціональних особливостей організму, умінь організації та забезпечення навчально-виховного процесу із урахуванням індивідуальних, вікових, психофізіологічних особливостей школярів, розвитку відповідального ставлення до здоров'я учнів і власного здоров'я, професійної мотивації для забезпечення творчої самореалізації в здоров'язбережувальному секторі професійної діяльності.

Сформована предметна компетентність учителя початкових класів із анатомії та фізіології людини визначається сукупністю знань, умінь, навичок, практичного досвіду здоров'язбережувальної діяльності, мотивами і цінностями здоров'язбереження в освіті. Так, учитель початкових класів повинен знати зміст навчального матеріалу із анатомії та фізіології людини (понятійно-категоріальний апарат із анатомії, фізіології, генетики; будову та функції організму, загальні поняття про здоров'я, фізіологічні основи його збереження, зміцнення та формування; психофізіологічні основи процесу навчання та учіння; загальні закономірності росту і розвитку дитини та ін.).

Учитель початкових класів повинен уміти відбирати, критично аналізувати й готувати навчальний матеріал, який вимагає від педагога предметної компетентності із анатомії та фізіології людини (опанування знань про розбудову та функції дитячого організму як науку, загальних відомостей про здоров'я, його збереження, зміцнення та формування; перевірка знань і вмій з

предмета «Основи здоров'я»); відбирати та оцінювати педагогічні технології навчання відповідно до вікових, психофізіологічних та індивідуальних особливостей учнів. Випускник повинен володіти навичками навчання та виховання школярів на фізіологічних основах здоров'язбережувальної педагогіки, індивідуалізації та диференціації навчання відповідно до вікових особливостей розвитку дітей.

Учитель початкових класів повинен бути готовий забезпечити підтримку дітей з особливими потребами, знати фізіологічні основи інклюзивної освіти, анатомічні й фізіологічні особливості школярів із особливими потребами; володіти навичками педагогічного супроводу дітей з особливостями психофізіологічного розвитку (ліворукі діти, діти із проявами дефіциту уваги та гіперактивністю та ін.); володіти навичками якості освітнього середовища відповідно до індивідуальних, вікових, психофізіологічних особливостей школярів.

Предметна компетентність із анатомії і фізіології людини є відкритою системою, що динамічно розвивається впродовж усього професійного життя педагога. Такий процес передбачає необхідність формування у студентів навичок саморозвитку (пошук нової інформації, критичний аналіз, відбір, вміння творчо переносити набутий досвід на нові об'єкти професійної діяльності); професійної рефлексії, прагнення до успіху, творчості, самовдосконалення.

Відповідно до функцій предметної компетентності із анатомії та фізіології людини у навчально-виховному процесі початкових класів визначимо сутність формування предметної компетентності із анатомії та фізіології людини майбутнього вчителя початкових класів. Усі перелічені вміння і навички вчителя початкових класів потребують сформованості предметної компетентності із анатомії та фізіології як загального здоров'язбережувального вектора професійної діяльності, як теоретичної та практичної основи взаємодії із учнями, відбору змісту освіти, навчальних технологій, оцінки результатів навчання та інше.

Сутність розвитку предметної компетентності із анатомії та фізіології людини майбутнього вчителя початкових класів полягає в засвоєнні особистістю професійних ролей учителя та вихователя на основі поглиблення знань щодо морфо-функціональних особливостей організму, умінь організації та забезпечення навчально-виховного процесу із урахуванням індивідуальних, вікових, психофізіологічних особливостей школярів, розвитку відповідального ставлення до здоров'я учнів і власного здоров'я, професійної мотивації для забезпечення творчої самореалізації у здоров'язбережувальному секторі професійної діяльності.

Предметна компетентність із анатомії та фізіології людини вчителя-початківця є важливим компонентом професійної компетентності педагога, складовою природничо-наукової компетентності як основи для викладання природознавства у початкових класах, виховання учнів на засадах дбайливого ставлення до природи і принципів сталого розвитку.

Предметна компетентність із анатомії та фізіології людини є складовою здоров'язбережувальної компетентності як основи для викладання предмета «Основи здоров'я», виховної роботи із збереження, зміцнення та формування здоров'я як інструменту збереження власного здоров'я вчителя в умовах педагогічної праці. Важливо, що здоров'язбережувальна компетентність вважається ключовою компетентністю особистості у постіндустріальному суспільстві, від її сформованості залежить професійне здоров'я вчителя.

У процесі вивчення природничих дисциплін майбутніми вчителями початкових класів відбувається формування природничо-наукової компетентності. Природничо-наукову компетентність майбутнього вчителя початкових класів ми розглядаємо як складову професійної компетентності. Під природничо-науковою компетентністю вчителя початкових класів розуміємо інтегральну якість особистості, яка виявляється у здатності здійснювати діяльність, яка оснований на знаннях закономірностей живої природи, вміннях, навичках, цінностях і досвіді, котрих набули майбутні педагоги в процесі навчання природничих дисциплін, особистісному ставленні до діяльності і предмета діяльності. Природничо-наукова компетентність учителя початкових класів вказує на рівень оволодіння тими компетенціями, які необхідні вчителю початкових класів у навчально-виховному процесі і формуються у процесі вивчення природничих дисциплін чи на основі природничо-наукових знань.

Предметна компетентність із анатомії та фізіології людини є і метою, і результатом педагогічного впливу системи професійної освіти на особистість майбутнього вчителя. Ми підтримуємо думку В. В. Серікова, що педагогічна компетентність як екзистенціальна властивість є продуктом саморозвитку майбутнього фахівця у професійному середовищі, що супроводжується

майстрами; що компетентність не передається на відміну від знанневого наочного досвіду. Кожен суб'єкт повинен створити свою компетентність для себе, наново, як продукт індивідуальної творчості і саморозвитку [4, с. 34].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з напрямку. Предметна компетентність майбутнього вчителя початкових класів із анатомії і фізіології людини формується при вивченні навчальної дисципліни «Анатомія і фізіологія з основами генетики», є складовою загальнопредметних та втіленням ключових компетенцій на предметному рівні.

Предметна компетентність фахівця із анатомії та фізіології людини дозволяє реалізовувати майбутньому вчителю освітні програми з природничих предметів відповідно до вимог освітніх стандартів; забезпечує здатність випускника педагогічного навчального закладу до здоров'язбережувальної діяльності. Предметна компетентність із анатомії та фізіології людини є метою і результатом педагогічного впливу процесу професійної підготовки на особистість майбутнього вчителя.

Подальші розвідки спрямовані на аналіз досвіду навчання і формування предметної компетентності з дисципліни «Анатомія і фізіологія з основами генетики» як складового елементу природничо-наукової компетентності майбутнього вчителя початкових класів.

Література

1. Клочко А. О. Теоретичні аспекти формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи [Текст] / А. О. Клочко // Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І. В. Козубовська. – Ужгород : Говерла, 2013. – Вип. 26. – С. 93–95.
2. Єфімова В. М. Підготовка майбутніх учителів природничих дисциплін до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності: теорія та методика [монографія] / В. М. Єфімова. – Сімферополь : Сонат, 2011. – 442 с.
3. Савченко О. Я. Новий держстандарт для початкової школи : від задуму до реалізації / О. Я. Савченко // Педагогічна газета. – 2012. – № 1 (210). – С. 4.
4. Сериков В. В. Природа педагогической деятельности и особенности профессионального образования педагога / В. В. Сериков // Педагогика. – 2010. – № 5. – С. 29-37.
5. Хуторской А. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [электронный ресурс] / А. Хуторской // Эйдос : интернет-журнал. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>.

О. В. Мондич

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДМЕТНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ ПО АНАТОМИИ И ФИЗИОЛОГИИ ЧЕЛОВЕКА

В статье рассмотрена проблема формирования предметной компетентности будущего учителя начальных классов по анатомии и физиологии человека как основы развития ключевых и предметных в общих чертах компетенций – здоровьесберегающей и естественно-научной. Определены виды профессиональной деятельности, которыми должен владеть студент со сформированной предметной компетентностью по анатомии и физиологии человека. Обосновано роль и место предметной компетентности будущего учителя начальных классов по анатомии и физиологии человека в структуре профессиональной компетентности в современных условиях.

Ключевые слова: предметная компетентность, анатомия и физиология человека, будущий учитель начальных классов.

O. Mondych

SOME ASPECTS OF INTENDING PRIMARY SCHOOL TEACHERS' SUBJECT COMPETENCE IN HUMAN ANATOMY AND PHYSIOLOGY FORMING

The article analyzes the problem of forming intending primary school teachers' subject competence in Human Anatomy and Physiology as the basis for the development of such key and general subject competences as health protecting and natural science competences. The author defines the kinds of professional activities that should be carried out by the students who have acquired the subject competence in Anatomy and Physiology. The role and the place of intending primary school teachers' subject competence in human anatomy and physiology in the professional competence structure in modern conditions are defined.

Key words: subject competence, Human Anatomy and Physiology, intending primary school teacher.